

Շարք մը հանգամանքներ կը հաստատեն թէ ճիշդ այդ Սամուէլ եպիսկոպոսը նոյն անձն է Սանդուխտի վկայաբանութեան թաղի թարգմանչին հետ : Մեր նախորդ քննութեան մէջ ըսած էինք թէ 1. Սանդուխտի վկայաբանութիւնը Մեսրոբեան դպրոցի լեզուն ունի, հետեւաբար 460 թուականէն առիւն դժուարաւ կրնայ զբուռած ըլլալ¹, — 2. թէ Ագաթանգեղոս և Բուզանդ ոչ միայն լեզուական ընդհանուր նկարագիր մ'ունին այս գրուածքին հետ, այլ և շատ յատուկ բաներ ու բացատրութիւններ՝ ասկից փոխ առածք : Իսկ 460 թուականէն յառաջ Սամուէլ անունով եպիսկոպոս մը, որ մեսրոբեան լեզուով Սանդուխտի վկայաբանութիւնը թարգմանէ և ազդեցութիւն ունենայ Ագաթանգեղոսի և Բիւզանդի հայերէնին վրայ, որոնց խմբագրող — թարգմանիչն է կորիւն ինքնին, — ուրիշ մարդ չէ և չի կրնար ըլլալ, բայց եթէ այն Սամուէլ եպիսկոպոսը՝ որ Մեսրոբայ աշակերտ եղած է, կորիւնի հայրենակից² դասընկեր և դասին ալ զլուխը, և արքունի տան եպիսկոպոս :

Հինգերորդ դարու բազմաթիւ թարգմանութեանց մէջ Սանդուխտի վկայաբանութիւնը միակն է գրեթէ, որու թարգմանիչը յայտնապէս կը ճանչնանք հիմայ :

Հ. Ն. ԱՆՏԻՐԿԵԱՆ

Ա Ն Տ Ի Վ Է Զ Ե Դ

Ներսէս Շնորհալույ « Բանք չափաւ » հաւաքածոյն 1830ին Ս. Ղազարէն լոյս տեսաւ. այդ հատորը կը բովանդակէ նաեւ այն ամէն հոգեւոր տաղերը որոնք եկեղեցւոյ մէջ կ'երգուէին : Բնականաբար այսպիսի հաւաքածոյ հրատարակութեանց համար՝ չէ կարելի պնդել թէ ամբողջական հաւաքածոյք են : Շատ սուղեր ծանօթ են ինձ որոնք Գանձարանի մը կամ Տաղարանի մը անկիւնը մոռցուած են — թէեւ մեծ արժէք մ'ալ չունենան —, հետեւեալն ալ անոնցմէ մէկն է որ չի գտնուիր վերոյիշեալ հաւաքածոյին մէջ և յիշնդեան մօտերը ըլլալով կը հրատարակենք զայն :

Զեռագիրը, ուսկից առի այս տաղը պակասաւոր և մաշեալ Գանձարան մ'է 1899ին ի Պարսկահայոց Ս. Ղազար հասած : Թուական չունի, քանի որ յիշատակարանը կը պակսի, բայց լաւ որ գրիչը քանի մը տեղ լուսանցքին մէջ իր անունը կը յիշէ « Կարապետ » . և տեղ մ'ալ (Պետրոսի և Պօղոսի) գտնին վերջը, կը գրէ. « Ջիւրապետ զրչակս յիշեալ, ըզբաղիշեցի անմիտս » . ուրեմն ըսել է սա մեր Ա. Գանձարանին զրչին օրինակուած է և երկու ձեռագիրները բաղդատելով՝ արդէն յայտնի կը տեսնուի մի և նոյն անունը ըլլալը, բայց դժբախտաբար Ա. Գանձարանն ալ անթուական է : Մեր Ա. Գանձարանէն գիտեմ որ ինքը Կարապետ Բաղիշեցին տաղասաց է և զանձասաց, և սա Առաքել Բաղիշեցւոյն բոլոր գանձերը հաւաքած և օրինակած ըլլալով կասկած կու տայ անոր աշակերտած ըլլալուն, որով ըստ ինքեան այս գրիչը ժՋ դարուն սկիզբը պէտք ենք համարիլ : Բայց սակայն այն ձեռագիր գրութիւնը՝ որ հայ գիտնական վարդապետները և անոնց աշակերտները կը թուարկէ՝ զկարապետ Բաղիշեցին Սիմէոն Ապարանեցւոյ աշակերտ կը համարի որով

կանի և աստուածասիրի, որ անուանեալ կոչէր Աշուշայ, ի ձեռն տայր նմա գանձն ամենայն զատուողի իւրով . և նորա ամենասփիւռ վարդապետութիւնն, ոչինչ զպակասութեամբ քան զայլոցն զատուաց անցուցեալ, և յանձն աւարտեալ զնորա սրբոյ եպիսկոպոսիս Սամուէլի, այսմով՝ զոր ի վիրոյ մշտնակիցադ, ինքն զաւանդի կողմանս Հայոց Մեծաց » Կորիւն էլ 32 :

1. Մեծ. գիտնական Նորայր՝ որ Մեսրոբեան դարու գրուածքները այլ և այլ դասերու բաժնիք է, ըստ իրենց լեզուին (Կորիւն վարդապետ, էջ 16—36) մոռցեր է տեղ մը տալու այս վկայաբանութեան զոր, ըստ իս, Կորիւնի դասին մէջ պէտք է զետեղել :

2. Աջ Սամուէլի, ոչ ալ Կորիւնի հայրենիքը գիտենք, բայց երկուքն ալ՝ ինչպէս կ'երեւի Կորիւնի խօսքերէն, Վրաց կողմերէն եղած պէտք ըլլան :

հարկ կ'ըլլայ կարապետն ալ ժՉ դարուն վերջերը դնել և ժի՛ դարուն սկիզբները. և թէ անկից աւելի ուշ չըլլալուն փաստունինը իր այն տաղը՝ որ 1604ին օրինակուած է ժՉ տաղարանին երրորդ գըր-չէն:

Ուստի այս յիշեալ Գանձարանն ապահովապէս ժՉ դարու վերջերը գրուած պէտք ենք համարիլ:

ՏՄՂ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ի ՏԷՐ ՆԵՐՍԻՍԷ ԿԼԱՅԵՑԻՈՅ

Այսօր երեւի անտեսն ի բարձանց. Բանին բընութիւնք բոլոր եղականք. Գոպեն գունդք վեհից վերին պետութեանց. Կարծեալ կերպանայ ըզմերս ի կուսէն. Երեւի ծաղիկ նոր շառաւեղին, Զարգանայր մանուկ հողաստեղծածոյս Եմանուէլի գուշակ լինելով. Ընդ այն յոտնափոխ փոխարկեալ մարդոյն թէ՛ 'նդ այդ յանցանաց որ ի պատրողէն ժամանակ եհաս կուսինն աւետեաց. Ի յորովայնի անսերմ երեւալ Լրնուլ զամենայն զոր նախ խոտտացաւ. Խաղայր խորհրդողով պետքն Գաբրիէլ Ծանուցող եղաւ կուսինն աւետեաց. Կենաց ես յայտնող կոյս և անարատ, Հոգին Աստուծոյ ի քեզ եկեցցէ. Զայն Տեառն զօրութեանց ի քեզ որոտայ. — Ղօղեալ սուրբ կուսին յաճէ հրեշտակին ճեպէր հիացմամբ սափորով յաղբիւրն Միայն հիացեալ ընդ միտս զարմանայր. — Յառնէ երկրածնէ ոչ իցեմ խաբեալ. Նորասքանչ է բանս զոր ես լրսեցի. — Շտապով տագնապէր երկիւղիւ լընոյր. — Ուստի՛ այս լիցի ձայն, պատասխանէր. Զունիմ ինչ կարծիս հրեշտակ Աստուծոյ Գանձայի ձայնիւ գոչէր Գաբրիէլ. Պահն մեծ արփիւղն ընդունակ եղեր. Ուս ուղղեալ յերկնից բերեմ զաւետիս Սպասաւորեմ ես սուրբ թագաւորին, Վերուտս եմ իջեալ տալով զաւետիս: Տալով զաւետիս որ ոչ անցանէ՛ Բաբունին իից ի քէն ծրնանի. Յընձն գու հոգեով կոյսըդ Մարիամ. Իհիւ անհիւթ մարմնով, լուծիչ տըրտմութեան փառաց թագաւորն ի քէն մեզ յայտնեալ, Քեզ փառք վայելէ յաւիտեանս ամէն:

ՆԵՐՍԻՍ ԶԵՆՈՐԱՆԻ

ՈՒՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓԱԿՍՏՈՒ ԲՈՒՋԱՆԴԱՅՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

(Շար. տե'ս էջ 4)

155. Էջ 205. տող 30... «Շապհա և թագաւորին Պարսից» — Ուղղ. Շապհայ թագաւորին Պարսից:

156. Էջ 207. տող 17. «Բայց զի վասն քո մեծ վաստակը են առ ես ... խնդրեցեր փոխառակաց քոց» — Ուղղ. «Փոխառակ վաստակոց քոց» — Դրաստամատի աւրդեանց և վաստակոց համար Շապհուհ զաղարեցրեց առ պահ մի իւր անդառնալի վճիռն:

157. Էջ 207. տող 38. «Սրափեաց զնա» — Ուղղ. սփափեաց? զնա:

158. Էջ 208. տող 8. «Այսպէս և այս» — Ուղղելի. «Այս ևս և այս»: Ուրշակ պահ մի իւր վիճակի վերայ ապշած, որ ինքն թագաւոր, իւր ներքինին շնորհ է ընդունում, սաստիկ վիրաւորուում է, իւր ինքնասիրութիւն և յուսահատութիւնը՝ վերջին խօսքն է ասում. Այս ես ըլլամ և այս վիճակի մէջ, այսպէս խեղճացած ... «Այս ես, և այս, և յայսմ չափու և այս անցք անցին ընդ իս»:

159. Էջ 210. գլ. ժի. «Իս թափէր ի նոցանէ բազում անգամ, զոր հարեալ էր նորա ի նոցանէ» — Ուղղելի ի Հոյոյ (աշխարհ)էն?

160. Էջ 210. Բաղազս կասրից. գլ. ժի. — «Ապա խնդրէր ... յերկրէն Պարսից» — Ուղղ. կասրից. կասքք Հայոց արքունի տաճարի բարձրէն մին էին. և նշկահել էին յարեալէն Հայոց:

161. Էջ 214. տող 4. «Իս յօրէնուն սաստէր» — Ուղղ. «յօրէնս սաստիկ էր»: